

БЕЛЕЖКИ ЗА ЕДИН ИНТЕРЕСЕН ПРЪСТЕН-ПЕЧАТ ОТ КЪСНОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ

Николай МАРКОВ

Национален исторически музей – София, ул. „Витошко лале“ 16, София, 1618

ABSTRACT

Here is presented a silver signet-ring with a negative image of a dragon engraved on its shield and the name of its owner – “Sladan”. It was purchased years ago from an antique shop in Sofia, and is now kept in a private collection. The ring is dated to the end of the 14th – the beginning of the 15th century. It is assumed that it was discovered most likely somewhere in Northwest Bulgaria.

Keywords: signet-ring, dragon, Sladan, Late Middle Ages, Bulgaria

В следващите редове е представен един късносредновековен пръстен-печат (**обр. 1a**), намерен от мен при прегледа на една частна сбирка. Той ми беше предоставен за проучване и публикуване от собственика му, дългогодишен колекционер, на когото тук изказвам сърдечната си благодарност. Според спомените му, въпросният пръстен бил закупен от него преди около 25 – 30 години от антикварен магазин в София, но информация за мястото на намирането му и за обстоятелствата, при които това е било извършено, за съжаление няма.

Ето въпрочем описанието му. Пръстенът е изработен чрез отливане от сребърна сплав. Масивната му, полуовална в сечението си халка преминава с плавни двустранни уширения към столче, развиващо се в ниска пресечена пирамида с осмоъгълна издължена по протежение на халката основа, със заоблени горни ъгли. Поради заоблеността на ъглите на столчето, щитчето на пръстена е почти овално, а върху него в негатив са гравирани образи на дракон и едноредов надпис (**обр. 1b**).

Обр. 1. Пръстен-печат с изображение на дракон, намерен вероятно в Северозападна България – снимки и рисунка на отпечатъка му
Fig. 1. A signet-ring with an image of a dragon, probably found in Northwestern Bulgaria – photos and a drawing of its imprint.

Драконът е представен в профил в ход надясно в горен регистър, обхващащ близо 2/3 от изобразителното поле. Той е двуног, с прибрани криле, от които се вижда само едното, представено с три успоредни наклонени наляво линии. Главата му е сравнително малка и е свързана с тялото чрез „S”-овидно извит врат с къса грива. От нея израстват големи, силно издължени уши, а пастта на съществото е полуотворена, като подаващият се език е отделен от нея. Змиевидната опашка на звяра е вълнисто извита над гърба му, а краката му завършват с дълги масивни нокти. Драконовото изображение е обрамчено от арковидно гравирани линии, следваща в горния край контура на щитчето и завършваща в долния с права хоризонтална линия, маркираща условно земята. Под драконовото изображение, ограничено отгоре от рамката, обхващаща дракона, а отдолу – от плитка хоризонтална линия, се чете гравираното с кирилски букви в един ред личното име „Слада(н ?), пред което е представен малък равнораменен кръстен знак:

Под долната линия, ограничаваща полето с надписа, отделена от

Обр. 2. Пръстен-печат на Радул, съхраняван в Националния етнографски музей (по Петева 1927, 73, № 7)

Fig. 2. A signet-ring of Radul, kept in the National Ethnographic Museum (after Peteva 1927, 73, No. 7)

нея на около 0,5 мм е гравирана плитка, по-къса вълниста успоредна линия, от която надолу се развива схематично представена обърната, широко отворена трилистна палмета. Повече от половината от външната страна на халката, от връзките ѝ със столчето надолу, е била също наситена с плитко гравирана линейарна декорация, оформяща гъсти мрежовидни и гребеновидни орнаменти. Нисък гребеновиден пояс е бил оформен и по цялата дължина на основата на столчето. Тези орнаменти обаче са силно изтрити поради несъмнено продължителната употреба на пръстена.

Размерите на пръстена са: външен диаметър на халката 2,5 см и височина 2,72 см; диаметър на щитчето: 1,4 x ~1,7 см. Вътрешният диаметър на халката е 2,02 x 2,2 см, което е добро указание за това, че пръстенът е бил носен от сравнително едър за епохата мъж. Нещо повече, ако не е следа от репарация след евентуално счупване или пропукване, една слабо доловима в задния край на халката преправка е може би свидетелство за това, че в някакъв момент тя дори е била стеснена.

Съобразно конструкцията си този пръстен би могъл да бъде отнесен към група от добре познати от десетки образци, широко разпространени пръстени на Балканите през Късното средновековие, датирани най-общо в периода XIV – XVI в. Към такава негова датировка насочва и композицията на изображението върху щитчето му. Тази непозната ми от друг пръстен композиция е очевидно творческа преработка на познатите ни от други пръстени-печати от същата епоха композиции с изображения на животни със символно съдържание, които виждаме обрамчени в широки елипсовидни бандове с изпи-

сани върху тях имена на собствениците им. За пример на подобна композиция тук ще дам единствено онази от пръстена от сбирката на Националния етнографски музей с орел с разперени криле, стъпил върху основа, под която се развива трилистна палмета, подобна на тази, представена и върху разглеждания тук пръстен (**обр. 2**) (Петева 1927, 73, № 7). Достатъчно би било заради значително по-краткия текст в него, елипсовидният текстови пояс да се претвори в по-къс хоризонтален и да се „вмъкне“ между животинския образ и декоративната палмета, за да се постигне композицията на изображението, която виждаме в нашия пръстен. Поради това че надписът и изображението, представено над него, са именно онези елементи, които придават специфичния характер на представяния тук пръстен, в последвалото изложение ще ги разгледам поотделно.

Надписът предлага единствено личното име на собственика на пръстена – „Сладан“. Размислите около него обаче не са лишени от интерес. Въпреки очевидно славянския корен на това несъмнено старинно име – „*слад*“¹, то като че ли не е принадлежало на българския именен фонд¹. През Късното средновековие обаче то било често срещано в далматинска среда², откъдето изглежда било заимствано и от населението на Централните Балкани – хървати, бошнаци и сърби. Но под тази форма то не било изглежда особено разпространено³, а там се наложила формата с омекотено „д“ (дъ) и името започнало да звучи като Слађан/Sladan (Сладжан). Всички познати ми записи на разглежданото име обаче, предхождащи приемането на сръбската кирилска азбука според реформата на Вук Караджич, т.е. отпреди 1818 г.⁴, го предават със запис на „Сладан“. Поради това не може да се разбере как в действителност името на собственика е звучало, като Сладан или като Сладжан, което за целите на настоящото проучване е впрочем въпрос лишен от стойност. С известна уговорка може да се допусне единствено, че то би могло да бъде указание за произхода на човека с това име, респ. за носения от него пръстен, някъде от Северозападна България, т.е. от онези райони, където сръбското културно влияние през Късното средновековие било сравнително

¹ От същия корен *слад*- у българите било образувано личното име Сладун (Илчев 1969, 455); формата Сладан липсва в речника.

² От документи от 30-те години на XV в. разбираме напр., че така се наричал търговец – Сладан Новакович, който бил дубровнишки консул в сръбския град Рудник (Храбак 1984, 41 – 42); друг търговец в Рудник по същото време се наричал Сладан Тудор Јулиновић (Храбак 1984, 42); а в документ на републиката от 1434 г. четем името на някой си Вукослав Сладанович от с. Драчевица на о-в Брач (Kurtović 2014, 93 – 94).

³ Името Сладан липсва в списъка от имена на Томислав Маретич от 1886 г. (Maretić 1886, 127), а в речника на Милица Гркович се споменава само на два пъти и то според османски кадастрален опис на Белград и района му от 1476 – 1566 г. (Грковић 1977, 181).

⁴ Тогава по предложение на Вук Караджич към кирилицата били прибавени нови графемни, между които било и омекотеното „д“ (дъ = ђ) (Стефановић 1818, XXXI, XXXV). За отбелязване е, че в този речник няма името Сладан/Слађан (кол. 771).

по-силно. Не трябва да се изключва обаче и възможността пръстенът да е принадлежал на дубровнишки търговец, с голяма вероятност постоянен жител на някой от по-големите български градове, а такива през XV и XVI в.⁵ имало поне няколкостотин. Освен това, трябва да се приеме за сигурно, че пръстенът не е принадлежал на духовно лице, едно защото върху него не е изписан никакъв духовен сан, каквато била практиката през епохата, и друго – драконовото изображение би било неприемливо за духовник. Защото през периода източните църкви по принцип се противопоставяли официално на изображенията на композитните същества и чудовища (По-подробно у Maguire 1999, 189 – 205).

За съжаление, краткостта на надписа, изписан с уставно писмо, небрежното оформление на съставлящите го графемни и значителната им изтритост поради отбелязаната вече продължителна употреба на печата, не дават добра опора за достатъчно надеждни палеографски наблюдения. Все пак правят впечатление някои слабо изразени архаизиращи елементи в начертанията на някои графемни – „А” и „Л” са с относително по-малки леви елементи. Тези характеристики на споменатите букви може обаче и да не са били умишлено търсени, а да са били отчасти предопределени от твърдостта на метала, в който са били плитко гравирани. Поради това начертанията им биха могли да бъдат подвеждащи, още повече, че тенденция към очаквана подобна асиметричност не се установява в елементите на „Д”.

Тези твърде „постни” изводи, които могат да се направят въз основа на надписа, се допълват и дори се компенсират в значителна степен от анализа на представеното върху пръстена изображение на дракон.

Днес мнозина изследователи приемат, че образът на това измислено чудовищно животно, възникнал изглежда в най-древни времена в района на Двуречието (напр. Nagel 1961, 95 – 101)⁶, откъдето впоследствие станал достояние и на цяла Европа, до голяма степен чрез посредничеството на сасанидското и по-късно на мюсюлманското изкуство. От началото на Средновековието започнал да се появява и в християнските произведения на изкуството и на балканските народи. При тях разцветът на образа на дракона настъпил обаче с развиването на т.нар. тератологичен стил в областта на художественото оформление на ръкописите през периода XII – XIV в., последван от развлия се от него и постепенно наложилия се т.нар.

⁵ Дубровничани започнали да организират колонии си по българските земи едва след 1430 г., когато получили грамота от султан Мурат II, с която се разрешавало на търговците им да се движат свободно през Османската държава и да търгуват свободно из нея (Виж текста на грамотата у Стояновић 1934, 229 – 231, №№ 812, 813).

⁶ Други предполагат обаче, че изображението на дракона през Средновековието се развило от гръко-римския кетос (Виж напр. у Boardman 1987, 73 – 84).

неовизантийски или „балкански” стил, характеризиращ се с плетеничната си орнаментика, в която образите на зверове и чудовища имали значителна роля. Тъй като нямало утвърден определен образ на дракона по принцип, изображенията им били твърде разнообразни. Те били представяни с крила и без крила, като големи змии без крака, но и с два, та дори и с четири крака. Детайлите (уши, лапи, опашки) също често се различавали. Освен това, към края на XII в. драконите започнали да губят змиевидната си форма, а туловищата им да нарастват, за да се приближат образите им до митологичните представи за тях, или според експресивния израз на Иван Гошев, звярът почнал „да се изобразява с по-широко туловище, разбива се – годно да поглъща вече цели хора ...” (Гошев, 1929, 48). Веднъж разработени и харесани новите драконови типове, особено през периода XIII – началото на XV в., тези по съществото им условни техни изображения били „заемани” от ръкописната украсна традиция и се превръщали в характерни елементи и за декорацията на други, различни по характера им балкански произведения на изкуството: бижутерски изделия, керамични и метални съдове, дърворезбени изделия, релефна каменна архитектурна пластика и др.

Тъй като в символен план, в християнското изкуство, изображението на дракона се развило в непосредствена връзка с литературния библейски образ на „змея, древната змия, която е дявол и Сатана” (Откровение 20:2), то започнало да се асоциира изключително със злото (Пиперов, 1957, 371 – 390; Марков 2006, 27 – 34; Pastoureau 2011, 203 – 208). Поради това драконовите образи се представяли обичайно в композициите, в които се пресъздавала християнската идея за победата на доброто над злото, а това били главно образи на светци драконоборци и кръстове, пронизващи дракони. Успоредно с тази несъмнено негативна представа за дракона се развило и виждането за дракона като пазител. Несъмнено за него допринесли старите древногръцки митове за драконите-пазачи – един победен от брата на Европа Кадъм, друг – от Аполон, трети – от Персей и т.н. – свързани изглежда с ислямските и с европейските представи за дракона като „пазител на съкровища”, реални или мистични (Kuehn 2011, 203 – 204). По всичко изглежда, че точно това възприятие за дракона довело до представянето му върху най-високите кули в някои райони на Западна Европа. Ще видим грандиозни драконови фигури, изпълняващи функциите на „емблеми-покривители”, монтирани към края на Средновековието върху градските кули-камбанарии на Ганд, на Турне, на Ипр, на Бетюн (Le Goff 1977, 274). По същото време, подобна представа за дракона била широко разпространена и на Балканите. Изследванията на украсни елементи от ръкописи довели Аксиния Джурова до виждането, че в образа на дракона през периода трябва да виждаме и изразител на идеята за „творец и владетел

на света”. В определени случаи драконите били възприемани и като „медиатори, посредници между Бога и вярващите и разпространители и пазители на езотеричното знание и Словото Божие” (Джурова 2009, 270; Kessler 2009, 119 – 134). Досуц както образа на змията в библейските текстове (Пиперов 1957, 384 – 387), и образът на дракона бил амбивалентен – от една страна той бил символ на хаоса, разрухата и злото, а от друга – пазител на мистичното познание, посредник между Бога и вярващите, и несъмнено притежавал магично-предпазни (апотропейни) функции.

С голяма вероятност, тъкмо заради очакваните магично-предпазни функции на дракона, именно неговият образ бил гравивиран върху нашия пръстен. Разбира се, собственикът на пръстена Сладан би могъл да избере и някакъв друг апотропеен символ, като кръст напр., или някакво друго свято изображение, но през периода, през който той живял, образите на драконите били изключително модни и той избрал именно дракон. Бихме могли да потърсим причините за тази модерност на дракононото изображение в разпространението на идеите на основания от краля на Унгария Сигизмунд през 1408 г. „Орден на дракона”, чието предназначение била борбата срещу друговерците и еретиците, и в който по тази причина членували първоначално и няколко балкански владетели⁷, към които впоследствие били приобщени и други местни аристократи⁸. Бихме могли да изтъкнем и това, че от XV в. насетне крилатите дракони станали любим мотив в ръкописната украса на гръцките литургични книги (Джурова 2009, 268 – 269), но все пак конкретната причина, поради която Сладан избрал тъкмо дракона за изображение върху своя пръстен, едва ли някога ще се научи със сигурност. Опитите на някои сръбски изследователи да отнесат някои пръстени от Късното средновековие, намерени в Централните Балкани към определени членове на „Ордена на дракона” (Андрејић 2017, 89 – 90) трябва да бъдат приемани с необходимия скептицизъм, най-малкото защото описанието на драконовия символ според учредителния документ на ордена се разминава с драконовите изображения от пръстените. Докато рицарите на „Ордена на дракона” приели за свой символ повален дракон, символ на победеното зло, с усукана около врата му опашка, поради вярата, че силата му се криела в неговата опашка⁹, то върху пръстените по традиция са представени изображения на

⁷ Виж списък на членовете-учредители у Bogunović 2013, 25.

⁸ Имената на някои от тях виж напр. у Антоновић 1992, 18 – 19. Много по-подробни описи виж у Bogunović 2013, 32 – 48. Някои автори прибавят към членовете на ордена и Фружин, втория син на българския цар Иван Шишман. Аз обаче не успях да намеря никакъв извор от епохата, който да потвърждава тази представа.

⁹ Виж много примери с това изображение, представено върху разнообразни предмети от членовете на ордена у Feder 1999, 1 – 20.

дракони в свободен ход наляво или надясно, обичайно с разперени криле. Такива са драконовите изображения върху златния пръстен-печат на Теодор Филантри, намерен през 1966 г. при археологически разкопки в гроб до църква № 10 на Царевец, В. Търново и датиран от проучвателя му Константин Тотев към края на XIII – началото на XIV в. (Totev 2002, 18 – 19); пръстените с инвентарни номера: 337 (сребърен пръстен, намерен някъде из Южна Сърбия – Косово? и датиран към втората половина на XIV в.) (Милошевић 1990, 85, № 87); № 334 (сребърен пръстен, намерен някъде из Южна Сърбия – Косово? и датиран в края на XIV в.) (Милошевић 1990, 98 – 99, № 116); № 2552 (сребърен пръстен, намерен в гр. Янево, Косово, датиран в началото на XV в.) (Милошевић 1990, 126 – 127, № 176)¹⁰; № 2530 (златен пръстен от Дубровник, датиран в средата на XV в.) (Милошевић 1990, 128 – 129, № 180), всичките съхранявани днес в Народния музей в Белград. Върху тези пръстени обаче, образите на драконите се различават от изображението върху нашия пръстен.

И накрая ще си позволя да направя някои изводи и препоръки с по-общ характер, първите от които произтичат от предходните ми бележки. За пореден път става очевидна необходимостта, дори когато се обогатява частна сбирка, макар и с на пръв поглед дребен предмет, създателят ѝ да проявява интерес към неговата история, независимо от характера на предмета. Не трябва да се забравя и това, че по принцип накитите, към които може би от един момент насетне (например след смъртта на собственика му) е бил приобщен и представеният тук първоначално идентификационен и утилитарен предмет (пръстен-печат), са имали нерядко дълъг живот, най-често около век – век и половина. Поради това и неговата датировка, с която при отсъствие на данни за обстоятелствата на намирането му, би могла да бъде твърде разтеглива, най-вероятно от края на XIV до края на XV в. Освен това, призовавам по-младите си колеги, особено онези, които се изкушават да проучват старите ни накити, да търсят форми за установяване на контакти с дългогодишни колекционери, в чиито колекции, поради малките им размери, има великолепни накитни образци, нерядко по-стойностни от онези по музейните ни сбирки. Да печелят доверието им с добросъвестността и с почтеността си, и ако те им предоставят за проучване частично или изцяло сбирките си, да не се колебаят и да ги публикуват. Само така у нас ще бъде натрупан достатъчно изходен материал, който да разреши да се пристъпи към създаването на тематични корпуси на накитите от нашите земи, каквито към момента, с малко изключения, все още липсват.

¹⁰ За този пръстен още Бояна Радојкович е изказала предположението, че е принадлежал на член на Ордена на дракона; в нейния труд има и хубава рисунка на разгъвка на пръстена, в която драконите се виждат добре (Радојковић 1969, 201 и сл.).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES:

- Андрејић 2017:** Ж. Р. Андрејић. Витезови Реда Змаја – Драконофори. Рача, 2017 [Zh. R. Andrejić. Vitezovi Reda Zmaja – Drakonofori. Racha, 2017]
- Антоновић 1992:** М. Антоновић. Деспот Стефан Лазаревић и Змајев ред. В: Историјски гласник, 1 – 2. Београд, 1992, 15 – 23 [M. Antonović. Despot Stefan Lazarević i Zmajev red. V: Istorijски glasnik, 1 – 2. Beograd, 1992, 15 – 23]
- Гошев 1929:** Ив. Гошев. Един средновековен барелеф от Созопол. Принос към иконографията на драконопобедителите-конници св. Георги и св. Димитър във византийското изкуство. В: Годишник на Софийския университет – Богословски факултет, VI, 1929 [Iv. Goshev. Edin srednovekoven barelef ot Sozopol. Prinos k'm ikonografiyata na drakonopobeditelite-konnitsi sv. Georgi i sv. Dimit'r v'v vizantiyskoto izkustvo. V: Godishnik na Sofiyskiya universitet – Bogoslovski fakultet, VI, 1929]
- Грковић 1977:** М. Грковић. Речник личних имена код срба. Београд, 1977 [M. Grković. Rechnik lichnikh imena kod srba. Beograd, 1977].
- Джурова 2009:** А. Джурова. Реинтерпретация на крилатата змия (дракон) в християнската традиция (По повод украсата на Дивошевото Евангелие). – В: Сборник радова Византолошког института, XLVI. Београд, 2009, 266 – 279+IV табла [A. Dzhurova. Reinterpretatsiya na krilatata zmiya (drakon) v khristiyanskata traditsiya (Po povod ukrasata na Divoshevoto YEvangelije). – V: Zbornik radova Vizantoloshkog instituta, XLVI. Beograd, 2009, 266 – 279+IV tabla].
- Илчев 1969:** Ст. Илчев. Речник на личните и фамилни имена у българите. София, 1969 [St. Ilchev. Rechnik na lichnite i familni imena u balgarite. Sofiya, 1969].
- Марков 2006:** Н. Марков. Християнската символика. София, 2006 [N. Markov. Hristiyanskata simvolika. Sofiya, 2006].
- Милошевић 1990:** Д. Милошевић. Накит од XII до XV века из збирке Народног музеја. Београд, 1990 [D. Miloshević. Nakit od XII do XV veka iz zbirke Narodnog muzeja. Beograd, 1990].
- Петева 1927:** Е. Петева. Български народни накити. В: Известия на Народния етнографски музей в София. Год. VIII, кн. I – IV. София, 1927, 60 – 106 [E. Peteva. Balgarski narodni nakiti. V: Izvestiya na Narodniya etnografski muzey v Sofiya. God. VIII, kn. I – IV. Sofiya, 1927, 60 – 106].
- Пиперов 1957:** Б. Пиперов. Символиката на змията у библейските писатели. В: Годишник на Духовната академия „Св. Кл. Охридски“. Т. VI, 9. София, 1957, 371 – 390 [B. Piperov. Simvolikata na zmiyata u bibleyskite pisateli. V: Godishnik na Duhovната akademiya „Sv. Kl. Ohridski“. T. VI, 9. Sofiya, 1957, 371 – 390].
- Радојковић 1969:** Б. Радојковић. Накит код срба. Београд, 1969 [B. Radojković. Nakit kod srba. Beograd, 1969].
- Стефановић 1818:** В. Стефановић. Србски рјечник. Беч, 1818 [V. Stefanović. Srbski rječnik. Bech, 1818].
- Стојановић 1934:** Љуб. Стојановић. Старе српске Повеље и писма. Књига I. Други део. Београд – Ср. Карловци, 1934 [Lub. Stojanović. Stare srpske Poveље i pisma. Књига I. Други део. Beograd – Sr. Karlovtsi, 1934].
- Храбак 1984:** Б. Храбак. Рудник под Штурцем и његова дубровачка насебина. В: Сборник радова Народног музеја, 14. Чачак, 1984, 5 – 86 [B. Hrabak. Rudnik pod Shturtsem i njegova dubrovachka naseobina. V: Zbornik radova Narodnog muzeja, 14. Chachak, 1984, 5 – 86].
- Boardman 1987:** J. Boardman. „Very Like a Whale“ – Classical Sea Monsters. – In: Monsters and demons in the ancient and medieval worlds. Mainz on Rhine, 1987, 73 – 84.

- Bogunović 2013:** P. B. Bogunović. *Societas draconistrarum: Anno Domini 1408.* – In: *Viteška kultura*. 2. Beograd, 2013, 15 – 70.
- Feder 1999:** K. H. Feder. *Die ritterliche ungarische Gesellschaft vom Drachen (Societas draconis).* – In: *Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde*, Bd. 36. Wien, 1999, 1 – 20.
- Harper 1961:** O. Harper. *The Senmurv.* In: *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, New Series. Vol. 20, No. 3 (Nov., 1961). New York, 1961, 95 – 101.
- Kessler 2009:** H. L. Kessler. *Christ the Magic Dragon.* – In: *Gesta. International Center of Medieval art*. Vol. 48, 2. *Making Thoughts, Making Pictures, Making Memories: A Special Issue in Honor of Mary J. Carruthers.* Chicago, 2009, 119 – 134.
- Kuehn 2011:** S. Kuehn. *The Dragon in Medieval East Christian and Islamic Art.* Leiden, Boston, 2011.
- Kurtović 2014:** E. Kurtović. *Konj u srednjovjekovnoj Bosni.* Sarajevo, 2014.
- Le Goff 1977:** J. Le Goff. *Pour un autre Moyen Age. Temps, travail et culture en Occident : 18 essais.* Gallimard. Paris, 1977, 236 – 278.
- Maguire 1999:** H. Maguire. *The Profane Aesthetic in Byzantine Art and Literature.* – *Dumbarton Oaks Papers*, 53, 1999, 189 – 205.
- Maretić 1886:** T. Maretić. *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba.* – *Rad Jugoslovenske akademije znanosti i umetnosti (JAZU)*, 151, 14, 1886, 81 – 146.
- Pastoureau 2011:** M. Pastoureau. *Bestiaire du Moyen Âge.* Paris 2011.
- Totev 2002:** C. Totev. *Two Byzantine Signet Rings from Bulgaria.* – *Studies in Byzantine Sigillography*, 7, 2002, 1 – 19.

NOTES ON AN INTERESTING SIGNET-RING FROM THE LATE MIDDLE AGES

Nikolay MARKOV

SUMMARY

This report presents a silver signet-ring with a negative image of a two-legged dragon engraved on its shield, and below it the name of its owner – “Sladan”. It was purchased years ago from an antique shop in Sofia, and is now kept in a private collection. The dimensions of the ring are: outer diameter of the ring 2.5 cm and height – 2.72 cm; shield diameter: 1.4 x ~1.7 cm. The inner diameter of the ring is 2.02 x 2.2 cm. The ring is dated to the end of the 14th – beginning of the 15th century.

Due to the fact that the name engraved on it does not seem to belong to the Bulgarian name fund, it is assumed that the ring could have been found somewhere in North – West Bulgaria, in those areas where the Serbian cultural influence in the Late Middle Ages was relatively stronger, as, although rare, the use of the name Sladan is documented at this time in the Central and Western Balkan regions. The possibility that the ring belonged to a merchant from Dubrovnik, most likely a permanent resident of one of the larger Bulgarian towns, is not excluded. Here it is assumed that the ring belonged to a lay person. Furthermore, it is suggested that the image of the dragon was engraved on it because during this